

IVAN BIČÍK, JAN KALVODA

ZPRÁVA O ČINNOSTI KATEDER GEOGRAFICKÉ SEKCE PŘÍRODOVĚDECKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY V LETECH 1990 AŽ 1996

I. Bičík, J. Kalvoda: *Activities of Geographical Departments at the Faculty of Science, Charles University (1990 – 1996 Report)*. – Geografie – Sborník ČGS, 102, 3, pp. 211 – 222 (1997). – Over the period 1990 – 1996 geographical subjects have undergone a substantial revival at the Faculty of Science, Charles University in Prague. Four geography departments have been established or reestablished. An increased number of students responded to increasing interest in geographical studies. Curriculum has been substantially changed as was the range and quality of lectures. Research activities have been extended due to the transfer of the former Institute of Geography ex-members to the Faculty of Science.

KEY WORDS: Faculty of Science – Charles University – Geography Departments – teaching geography – scientific/research activities.

„Základní a strategický výzkum má být prováděn přednostně univerzitami a velkou pozornost je třeba věnovat vyváženosti výuky a výzkumu na univerzitách.“

(Report of Organization for Economic Cooperation and Development, 1994)

Úvod

Geografické obory na přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy procháze-ly v letech 1990 – 1996 obdobím renesance. Hlavním důvodem bylo, že se geo-grafové z Přírodovědecké fakulty UK aktivně podíleli na zásadních společ-enských změnách v České republice a energicky prosadili transformaci struktu-ry a koncepce studia a výzkumu geografických oborů a jejich specializací. Pro některé geografické disciplíny se proměny společnosti ve střední Evropě staly dokonce subjektem systematických výzkumů a tyto snahy pokračují i v sou-časné době. Také proto byl pro historicky nejvýznamnější mezinárodní kon-gres, který geografové České republiky organizovali, zvolen název „Environ-ment and Quality of Life in Central Europe: Problems of Transition“ (Regio-nal Conference of the International Geographical Union, Praha, srpen 1994).

Celková transformace života společnosti a hospodářství České republiky podstatně ovlivnila i vysoké školství. Při reorganizaci geografie na PŘF UK v letech 1990 – 1991 došlo ke vzniku, resp. obnovení čtyř oborových kateder a v letech 1992 – 1993 pak k mírným přesunům v doménách jejich speciali-zací. V důsledku značného vzrůstu zájmu o studium geografie se podstatně zvýšil počet posluchačů jak v neučitelském, tak v učitelském studiu.

Počet studentů přijímaných na obory geografické sekce dosahuje přibližně 150 osob, což je více než 20 % posluchačů prvních ročníků PŘF UK. V roce 1990 byla také založena relativně samostatná geografická sekce PŘF UK. Ten-to administrativní úkon vyvolává vzpomínku na tradiční akademickou insti-

tuci Geografického ústavu PřF UK. Známý vědecko-pedagogický ústav byl sice na PřF UK v první třetině 20. století pečlivě rozvíjen a někdy až hýčkán (např. mezi oběma světovými válkami v nové budově Albertova č. 6). Později však prošel výraznou redukcí, byl rozmanitě hněten, štěpen a občas i rušen.

Procesy společenských změn se netýkaly pouze založení dvou nových kateder a geografické sekce PřF UK. Došlo také k podstatným změnám ve studijních plánech studia neučitelské geografie a učitelských kombinací. Především důsledné ustavení bakalářského stupně v neučitelském studiu jako širokého základu geografického vzdělání (zodpovídá celá geografická sekce) zakončeného první písemnou a obhajovanou prací a dvěma soubornými zkouškami, lze pokládat za rozumný kompromis mezi základy oboru a nutnou specializací. Na tento bakalářský stupeň totiž navazuje magisterský stupeň studia, organizovaný jednotlivými katedrami. Tato organizace umožňuje do magisterského studia vstoupit i bakalářům z jiných fakult a vysokých škol. Podstatně se zúžily předepsané rozsahy povinné výuky (asi o 30 %) a v magisterském studiu došlo k výrazné individualizaci studia. Student volí podle své specializace až 60 % předmětů, přičemž při výuce je zdůrazňována seminární forma a „readings“. V učitelském studiu byla k tradičním kombinacím zeměpis – tělesná výchova a zeměpis – matematika (nyní na Matematicko-fyzikální fakultě UK) obnovena dříve velmi oblíbená kombinace zeměpis – dějepis (Filozofická fakulta UK) a pro ekologickou výchovu mimořádně významná kombinace zeměpis – biologie. Zároveň byla připravena řada nových přednášek v odborném i učitelském studiu. Lze konstatovat, že téměř polovina dnešní výuky nebyla před 5 – 6 lety přednášena.

Tento trend rozšíření nabídky je možno vnímat jako vyrovnání se s ostatními obory pěstovanými na PřF UK. Z hlediska dalšího vývoje vysokého školství lze očekávat snahu o intenzifikaci studia. Tu spatřujeme v podstatném omezení hodin strávených studentem v posluchárně na 60 – 70 % dnešního stavu a dále pak v rozšíření individuálního řízeného samostudia. Změny tohoto druhu musí být ovšem spojeny s celkovou koncepcí vysokoškolského studia nejen na PřF UK, ale na celé Univerzitě Karlově. Takový model studia je typický pro západní univerzity a měl by postupně nahradit dosavadní spíše pasivní (pro studenty) model vysokoškolského studia.

Vedle základních změn v organizaci, rozsahu, nabídce a kvalitě výuky byla geografická sekce PřF UK posílána o devět bývalých pracovníků zaniklé pobočky Geografického ústavu ČSAV. I to podpořilo podstatné změny ve stylu práce a rozvoj vědecko-výzkumné činnosti v geografických disciplínách na PřF UK. Touto činností se podrobněji zabýváme při prezentaci jednotlivých kateder. Jejich vedoucími jsou doc. RNDr. Jan Votýpka, CSc. (fyzická geografie a geoekologie), doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc. (sociální geografie a regionální rozvoj), doc. ing. Dalibor Moravec, DrSc. (kartografie a geoinformatika) a prof. ing. Zdeněk Pavlík, DrSc. (demografie a geodemografie).

Katedra fyzické geografie a geoekologie

Obor fyzické geografie a její jednotlivé disciplíny byly na PřF UK do roku 1991 pěstovány na katedře kartografie a fyzické geografie. V pedagogické činnosti se katedra fyzické geografie a geoekologie podílí na výuce bakalářského stupně geografie specializací dvouoborového studia učitelství geografie. Dále zajišťuje magisterský stupeň studia v oboru fyzická geografie a celé jeho postgraduální studium. Podobně je tomu na dalších geografických katedrách PřF UK.

Výuka ve výše uvedených stupních studia probíhá ve všech základních dílech disciplínách fyzické geografie, tj. v obecné a regionální fyzické geografii, v geomorfologii (včetně dynamické a inženýrské geomorfologie), v hydrologii a hydrografii povrchových i pozemních vod, limnologii i oceánografii, v klimatologii a meteorologii, v pedogeografii (včetně pedologie), v biogeografii (zoo-geografie a fyto-geografie) a také v geoekologii (krajinná ekologie, antropogenní transformace přírodní sféry, tvorba a ochrana krajiny, životní prostředí).

V současné době hlavní směry vědeckovýzkumné činnosti pracovníků katedry fyzické geografie a geoekologie navazují jak na tradiční odborná zaměření tohoto rekonstruovaného pracoviště, (např. na regionální geomorfologickou analýzu a klasifikaci terénu a geomorfologické mapování), tak na nové vybrané tematické okruhy. Z nich stojí na předním místě výzkum vodní eroze, vývoj reliéfu ve velehorských oblastech, inženýrská geomorfologie, antropogenní transformace přírodní sféry, hydrologický režim a chemismus povrchových vod, klimatická regionalizace pro potřeby bonitace zemědělských půd a regionálně klimatický výzkum. Tato témata jsou též základem poměrně rozsáhlé mezinárodní spolupráce s fyzickogeografickými pracovišti na univerzitách v Amsterdamu, Bernu, Hamburгу, Jeně, Oxfordu, Paříži a Strasbourgu. Odborná činnost této katedry je v těchto okruzích zaměřena nejen na základní resp. badatelský výzkum, ale i na výzkum aplikovaný. Z této druhé skupiny lze zdůraznit zejména hydrologické práce v rámci mezinárodního projektu Labe, studium přírodních rizik v lokalitách jaderných zařízení a úložišť jaderných odpadů a výzkum znečištění ovzduší v Praze. V posledních dvou letech byl též obnoven regionálně – komplexně laděný výzkum přírodních limitů a zdrojů.

Vzhledem k dlouholeté tradici lze předpokládat, že i nadále si v činnosti tohoto pracoviště udrží dominantní postavení geomorfologie, která je na PřF UK pěstována více než 70 let. Přitom však katedra fyzické geografie a geoekologie směřuje k rovnoměrnějšímu pokrytí všech základních disciplín širokého spektra fyzické geografie. Ve vědeckovýzkumné práci se v činnosti této katedry v současné době prosazují především syntetické přístupy k řešeným problémům.

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje

Tato katedra je personálně nejpočetnějším pracovištěm nejen geografické sekce PřF UK, ale i v celé ČR. Člení se na dvě oddělení: oddělení sociální geografie a regionálního rozvoje a oddělení učitelství geografie. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje zajišťuje studium ve všech stupních učitelského studia oborů sociální geografie a regionálního rozvoje, regionální a politické geografie a organizačně zajišťuje celé magisterské učitelské studium geografie v kombinacích s matematikou, biologií, historií, tělesnou výchovou, resp. jednooborové studium učitelství geografie. Obsahově se na náplni učitelského studia podílí cca 40 % výuky.

Výzkumná činnost katedry je zajišťována především projekty grantových agentur a vedlejší hospodářskou činností. Rada pracovníků se významně podílí na expertní a posudkové činnosti pro státní správu a další instituce. Kromě toho byla pracovníky katedry zpracována řada studií aplikovaného výzkumu pro Terplan a.s. (např. Regionalizace České Republiky podle pohybu za prací) a pro některé menší projektové organizace. Pracovníci katedry se podíleli na výzkumných úkolech úplně nebo částečně hrazených zahraničními

sponzory. Jako příklady uvádíme následující témata: změny vnitřní struktury měst (nizozemská vláda podpořila společný projekt s amsterdamskou univerzitou), potenciální migrace vysokoškoláků (centrála Evropské unie v Bruselu), transformace státní a lokální správy (London School of Economic and Political Sciences, British Foundation).

Pracoviště se významným způsobem podílelo na organizačním zajištění Regionální konference IGU (RC IGU) v roce 1994 a sympozií pracovních skupin IGU před a po konferenci. Na těchto a na řadě zahraničních akcí byly prezentovány výsledky výzkumů jednotlivých pracovníků, resp. celých řešitelských kolektivů.

V roce 1994 byl ukončen tříletý program TEMPUS, který významným způsobem pomohl při dalším vzdělávání pracovníků katedry (a postupně celé geografické sekce PřF UK), stejně jako při rozvoji vzdělání studentů magisterského a doktorandského studia sekce. Program TEMPUS umožnil v letech 1992 – 1994 pobyt na předních západoevropských univerzitách dvěma až čtyřem pedagogům a třem až pěti studentům během každého semestru. Zároveň podstatně pomohl při zajištění geografických pracovišť počítači a programovým vybavením.

Po více než roční přípravě byl opakovaně v jarních semestrech let 1994 – 1997 na základě dohody mezi Dartmouth College (New Hampshire, USA) a PřF UK uskutečněn „Americký semestr“. Pro 15 amerických studentů byla připravena série přednášek, seminářů a exkurzí zaměřených na transformaci české ekonomiky a společnosti a na problémy ochrany životního prostředí. Spolupráce je finančně zajišťována americkým partnerem a měla by pokračovat i v dalších letech. Američtí studenti v Praze realizují v průběhu 70 dnů asi 20 % rozsahu bakalářského studia geografie Dartmouth College a zároveň poznávají problémy středoevropského prostoru.

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK představuje v současné době unikátní výzkumně a vědecké pracoviště se solidním mezinárodním renomé. K němu přispívají jak mezinárodní aktivity pracoviště, tak rozsah a kvalita vědeckého výzkumu.

Katedra kartografie a geoinformatiky

Pracoviště zajišťuje a rozvíjí na PřF UK vědní obor kartografie, geoinformatika a dálkový průzkum Země. Obor se systémově zabývá lokalizací a obsahem geografických dat v procesu jejich pořizování, organizace, generalizace a vizualizace.

Pedagogická činnost katedry spočívá jak ve tříletém bakalářském studiu geografie, tak v navazujícím magisterském studiu, které představuje skloubení klasické a historické kartografie s informatikou, geoinformačními systémy a technologiemi dálkového průzkumu. Podstatnou část výuky tvoří samostatná práce studentů na projektech, která vychází z dosažených teoretických i praktických poznatků.

Katedra kartografie a geoinformatiky svou vědeckou činností pokrývá problematiku teoretické kartografie, kartografické informatiky, modelování, digitálních technologií, geografických informačních systémů, kartografických expertních systémů a aplikací dálkového průzkumu. Z klasické náplně kartografie řeší otázky tvorby a interpretace map a atlasů, analýzy a hodnocení kartografických děl a dějin kartografie. Moderní trendy v informatizaci a geoinformačních systémech značně rozšířily jak teoreticky, tak v aplikacích věd-

ní obor kartografie, geoinformatiky a dálkového průzkumu Země. Katedra v současnosti zajišťuje pedagogický proces a vědecko-výzkumnou práci v tomto širším a koncepčně novém pojetí, kterému odpovídá i trojnásobný počet pracovníků v porovnání s rokem 1990.

Kartografie se zabývá zpracováním mapových děl a navrhováním metod k jejich sestavení a využívání. S ní úzce souvisí geografické informační systémy, které se uplatňují v řadě dalších oborů. Nově bývá jako předmět kartografie chápáno zpracování obecné třídy znakových, komunikačně informačních a poznávacích modelů. Na kartografii a geoinformační systémy navazuje dálkový průzkum Země jako vyspělá technologie sběru geografických dat.

Katedra kartografie a geoinformatiky odpovídá po odborné stránce také za provoz Mapové sbírky Univerzity Karlovy. Archivní fondy Mapové sbírky Univerzity Karlovy, která je v současné době statutárně řízena jako celofakultní pracoviště, zahrnují originály a faksimile kartografických děl od 8. století až po současnost v počtu kolem 120 000 jednotek. Od roku 1993 dochází k obnovení původního poslání této unikátní sbírky jako archivního a vědeckého pracoviště pro historickou kartografii s nakladatelskou a vydavatelskou činností.

Katedra demografie a geodemografie

Tato katedra zajišťuje studium demografie na všech třech stupních učitelského studia, a to v bakalářském studiu kombinace demografie – sociologie (Filozofická fakulta UK), demografie – ekonomie (Fakulta sociálních věd UK), demografie – sociální geografie (PřF UK), a dále v magisterském a doktorském studiu obor demografie a geodemografie.

Jako samostatná administrativní jednotka vznikla katedra demografie 1. ledna 1990, a proto ve školním roce 1995/1996 studium dokončilo prvních sedm studentů magisterského stupně. Studium je koncipováno tak, že po složení bakalářské zkoušky obou oborů v 6. semestru si může student vybrat jeden z oborů kombinace pro postup do magisterského studia, a to po dohodě a splnění požadavků příslušné katedry, která obor zajišťuje.

Katedra demografie a geodemografie pořádá (a ze tří čtvrtin obsahově pokrývá) každé září třítydenní Mezinárodní letní školu demografie a geodemografie v anglickém jazyce. V roce 1996 byl uskutečněn již 7. běh. Této školy se zúčastňuje v průměru 25 – 30 studentů z různých zemí (v roce 1996 ze 16 států) a řada přednášejících přijíždí z významných světových univerzit.

V rámci dohody s Universitou Paris 1 (Sorbonne – Panthéon), konkrétně s Demografickým ústavem této univerzity, pořádá katedra pravidelná kolokvia střídavě v Paříži a Praze. V roce 1996 se uskutečnilo 7. kolokvium k problematice populační politiky v Paříži. Další kolokvium v Praze se připravuje v rámci oslav 650. výročí založení Univerzity Karlovy v Praze. Mezinárodní spolupráce probíhá s několika dalšími univerzitami a výzkumnými pracovišti, která jednak přijímají naše studenty řádného a doktorandského studia na studijní pobyty, jednak k nám studenty vysílají. Významná je též aktivní účast pracovníků katedry demografie a geodemografie na mezinárodních projektech, konferencích a sympoziích.

Z vědecké činnosti katedry demografie a geodemografie je významný především projekt „Populační vývoj a populační prognózy České republiky“, finančně podporovaný Grantovou agenturou České republiky, s pravidelnými ročními knižními výstupy. Pracovníci katedry byli koordinátory i editory pub-

likace Zprávy o lidském rozvoji – Česká republika 1996, na níž se i autorsky podíleli. Publikace byla připravena v rámci Rozvojového programu OSN a byla publikována knižně v české a anglické verzi. Jsou také řešiteli dalších menších mezinárodních a národních výzkumně zaměřených grantů.

Katedra demografie a geodemografie je jediným akreditovaným pracovištěm pro úplné studium demografie na všech stupních vysokoškolského studia v České republice. Zajišťuje výuku demografie nejen na přírodovědecké fakultě, ale též na filozofické fakultě a na fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy.

Diskuze aktuálních problémů činnosti geografické sekce PřF UK

Přehled hlavních mezinárodních aktivit kateder geografické sekce PřF UK v letech 1990 – 1996 je uveden v tabulce 1, soupis vědecky zaměřených grantů a jejich nositelů v tabulce 2.

Tab. 1 – Vybrané akce s mezinárodní účastí, které organizovala (nebo na jejichž organizaci spolupracovala) pracoviště geografické sekce PřF UK v letech 1990 – 1996

Termín	Název akce
1990 – 1996	Mezinárodní letní školy demografie a geodemografie, Malá Skála, Praha (vždy letní měsíce)
25.8. – 31.8. 1991	Mezinárodní konference „Eastern Europe, Central Europe, Western Europe“, Praha
22.10. – 26.10. 1991	Zasedání International Geographical Union Executive Committee, Praha
1991 – 1994	Česko – slovensko – americký seminář Tempus YEP 1473-91 „Geography Upgrading Project“ (Amsterdam, Dublin, Manchester, Praha, Varšava)
1992	„Environmental issues and governance in Czecho-Slovakia and the United States“, Praha, Brno, Bratislava
9.1. – 12.1. 1992	Mezinárodní seminář „Urban Planning and Environmental Policy in the Context of Political and Economic Changes in Central Europe“, Praha
11.4. – 14.4. 1992	Mezinárodní konference „Developments in Local Self – Government in Europe“, Praha, Český Krumlov
19.6. – 25.6. 1992	Mezinárodní seminář „Research Outcomes Concerning the Transformation of Local Society, Local Administration and Self-Government“, Praha
19.10. – 25.10. 1992	Mezinárodní konference „The Role of Regional and Local Authorities in the Restructuring of Industrial Regions with Serious Environmental Problems“, Liberec, Malá Skála
10.6. – 11.6. 1993	Konference „Local Economic Development“ v rámci programu CZALP ve spolupráci s London School of Economic, Praha
22.8. – 26.8. 1994	Regional Conference of the International Geographical Union „Environment and Quality of Life in Central Europe: Problems of Transition“, Praha
srpen 1994	Předkonference study Group IGU „Regional Development in Marginal Areas“, Český Krumlov

Tab. 1 – pokračování

Termín	Název akce
1.9. – 22.9. 1994	Graduate Student Public Administration Training (GSPAT 95), Praha
1994 – 1996	„Americký semestr“ na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje pro studenty Dartmouth College (New Hampshire, USA), Praha. (jarní měsíce)
20.6. – 22.6. 1994	Seminar on Migration Statistics, Czech Statistical Office – Eurostat
29.3. – 31.3. 1994	6. Česko-francouzské demografické kolokvium
září 1995	Konference: Transformační procesy socioekonomických regionálních systémů ve Slovenské a České republice, Bratislava
27.6. – 11.9. 1995	Studentská expedice Peru (v rámci oslav 75.výročí založení samostatné PřF UK)
27.1. – 29.1. 1995	Seminář „Ekonomické a sociální dopady privatizace ve městech střední a východní Evropy, Praha
29.5. – 2.6. 1996	XI. polsko-české seminariium geograficzne „Zmiany w przestreni geograficznej w warunkach transformacji społeczno-ekonomicznej“ (Lukecin, Polsko)
10.10. – 13.10. 1996	Prague Meeting of the IZ Initiative on Demography (Eberhard Karls-Universität Tübingen), Praha

Pozn.: Dále je podchycena mezinárodní aktivita pracovníků geografické sekce PřF UK v řadě pracovních komisí International Geographical Union, např. World Political Map, Natural Hazards Studies, Geography and Public Administration, členství a aktivní činnost v International Cartography Association, International Association of Geomorphologists. Podstatná je též přednášková činnost a řízení vědeckých témat v rámci dvoustrané (přímé) spolupráce s universitami v Amsterdamu, Berlíně, Bernu, Hamburгу, Heidelbergu, Jeně, Lipsku, Madridu, Mnichově, Moskvě, Paříži, Pasově, Strasbourgu, Varšavě a Wrocławu.

Zájem o mezinárodní i vnitrostátní spolupráci s geografы PřF UK je mimořádný. Pro naprosto nedostatečné prostorové a materiální vybavení geografických oborů je však nabízená spolupráce často neuskutečnitelná. Prostorová situace zaměstnanců PřF UK, kteří patří do geografické sekce je velmi nespokojivá a v řadě případů katastrofální. Je tomu tak přesto, že již v minulých letech byla provedena řada stavebních úprav a úsporných změn interiérů (!) na třetím a čtvrtém podlaží budovy Albertov 6. Plně jsou také využity další vedlejší prostory Na Slupi 14 a Albertov 7. V současné době nedostatek prostoru zásadním způsobem negativně ovlivňuje možnosti rozvoje geografických oborů a efektivitu práce geografů na PřF UK.

K 1. 1. 1997 bylo na geografické sekci PřF UK pro 67 uživatelů k dispozici cca 730 m² celkové využívané plochy pracovních místností a navíc pouze 340 m² plochy laboratoří a praktik. V přepočtu na 1 pracovníka tedy geografové užívají pouze 10,9 m² obývané plochy a necelých 16 m² všech ploch. V tomto rozpisu ovšem není započteno 35 interních (!) doktorandů (o padesáti externích doktorandech nemluvě), kteří se mají v souladu s požadavky na jejich odbornou přípravu plně podílet na výzkumu i výuce své oborové katedry. Započtením interních doktorandů geografických oborů do skupiny odborníků, kteří plní povinnosti vyplývající z hlavních činností PřF UK, ovšem obdržíme neuvěřitelně nízké hodnoty 7,1 resp. 10,4 m² využitelného pracovního prostoru na jednoho pracovníka geografické sekce.

Tab. 2 – Výzkumné projekty (granty) geografických oborů na PřF UK v letech 1990 a 1996

Název grantu	Nositel grantu	Období	Grant udělil
Regionální rozvoj a regionální politika České republiky v evropském kontextu	J. Kára	1990 – 1993	GA ČSAV *)
Regionální a lokální administrativa	M. Hampl	1990 – 1994	nizozemská vláda
Územní a veřejná správa v České republice	J. Kára	1991 – 1992	GA ČSAV *)
Sledování souvislostí zdravotního stavu obyvatel a kvality životního prostředí	D. Dzürová	1991 – 1992	GFVŽP
Vývoj obyvatelstva českých zemí od počátku farních matrik	L. Sýkora	1991 – 1993	GA AV ČR *)
Regional and Local Economic Development	M. Hampl	1991 – 1993	London School of Economic
Historickogeografické proměny českých zemí v 19. a 20. století	L. Jeleček	1991 – 1993	GA ČR *)
Tempus „Geography upgrading project“	T. Kučera	1991 – 1993	Programme Phare, EU (Brusel)
Morfotektonika v lokalitách jaderné energetických zařízení	J. Kalvoda	1991 – 1993	ČEZ, a.s.
Growing up as Gypsy	K. Kalibová	1992	UNICEF & International Child Development Centre
Familles et politiques familiales en transition en Europe de l'Est. (Familles-nationalites-Regions)	J. Rychtaříková	1992	Institut de l'enfance et de la famille (Paris)
Integrace systémů ekologické statistiky ČR do evropské sítě ECONET	L. Fialová	1992	GFVŽP ČSFR*)
Stabilizační funkce krajinných segmentů ve vztahu k útlumu zemědělské výroby	L. Fialová	1992	GFVŽP ČSFR*)
Terasové systémy českých řek	B. Balatka	1992 – 1994	GA ČR
Příprava absolventů neučitelského studia na učitelské povolání	I. Bičik	1992 – 1994	FDR VŠ
Československo v 21. století	M. Illner	1992 – 1993	CEU *)
Eastern and Central Europe 2000, the Czech Republic	M. Illner	1992 – 1993	CEU *)
Návrh kurzu výuky životního prostředí pro střední a základní školy	I. Bičik	1993	FDR VŠ
Socio-professional attributes for mothers of dead infants	J. Běláček	1993 – 1995	CEU – Research Support Scheme *)
Teorie transformačního procesu geografické organizace společnosti	M. Hampl	1993 – 1995	GA ČR

Tab. 2 – pokračování 1

Název grantu	Nositel grantu	Období	Grant udělil
Předpoklady regionálního rozvoje v České republice v podmínkách společenské transformace	M. Hampl	1993 – 1995	GA UK
The Social and Economic Consequences of Privatization in Central and Eastern Europe	L. Sýkora	1993 – 1997	GEU
Interpretace údajů vlivu technogenní činnosti při úpatí Krkonošských hor	V. Vilímek	1993 – 1995	GA ČR
Studijní centrum pro učitele zeměpisu	V. Gardavský, L. Krajíček	1993 – 1994	GA MŠMT ČR
Mortality in the Czech Republic. Cannal Models of Mortability Changes in Generations and the International Comparctine Analysis	D. Džurová	1993 – 1994	CEU
Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice	M. Hampl	1994 – 1995	GA UK
Populační vývoj České republiky	Z. Pavlík	1994	GA ČR
Metodika hodnocení dlouhodobého vývoje využití ploch v České republice	I. Bičík	1994	GA ČR
Migration – Europe. Integration and the Labour Force Brain-Drain	J. Marešová	1994 – 1996	GEU
Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti po roce 1989	Z. Pavlík	1994 – 1995	GA AV ČR
Demographic situation of national minorities in Europe	Z. Pavlík	1994 – 1997	Populační komise rady Evropy
Ekologická stabilita	Z. Lipský	1994	GA VŠZ ”
Změny erozních podmínek v území způsobené socialistickým zemědělstvím (na příkladu povodí Blšanky)	Z. Kliment	1994 – 1995	GA UK
Demografické chování obyvatelstva České republiky během přeměny společnosti v roce 1989	L. Fialová	1994-1995	GA ČR ”
Sociální geografie; přednáškové a studijní pobyty	I. Bičík	1995	FDR VŠ
Vývoj druhého bydlení v pražské metropolitní oblasti	I. Bičík	1995	GA UK
Stav a vývoj krajiny, pozemkové úpravy; návrh mezioborového magisterského studia	I. Bičík	1995	FDR VŠ
Dlouhodobé tendence vývoje a perspektivy využití ploch České republiky z hlediska její současné sociálně-ekonomické transformace	I. Bičík	1995 – 1997	GA ČR
Analýza validity přijímacího řízení na FF UK	P. Boschek	1995	GA UK

Tab. 2 – pokračování 2

Název grantu	Nositel grantu	Období	Grant udělil
Matematickostatistické metody analýzy spolehlivosti klasifikačních procedur	P. Boschek	1995	GA UK
Stady on the Integration of Ressons in Need of International Protection in Central Europe	L. Sýkora	1995 – 1997	UNHCR, ICCR
Harmonizace regionálního rozvoje	I. Bičík,	1995 – 1997	GA MZ ČR
Populační vývoj České republiky 1995	Z. Pavlík	1995	GA ČR
Výzkum rizikových procesů v pohoří Cordillera Blanca v Peruánských Andách	V. Vilímek	1995 – 1996	GA UK
Zpráva o lidském rozvoji – Česká republika 1995	Z. Pavlík	1995	UNDP (OSN)
Dynamic geomorphology and natural hazards studies	J. Kalvoda	1996	MENESR
Dater, le retrait et la durée de la dernière séquence glaciaire dans Vosges et Monts des Géants	J. Kalvoda	1996 – 1997	C.N.R.S.
Územní diferenciacie českého zemědělství a její vývoj	V. Jančák	1996 – 1997	GA UK

Vysvětlivky zkratk: GA ČR – Grantová agentura České republiky, CEU – Central Europe University, FDR VŠ – Fond dynamického rozvoje vysokých škol, GA UK – Grantová agentura Univerzity Karlovy, GA MZ ČR – Grantová agentura Ministerstva zemědělství České republiky, GA ČSAV – Grantová agentura Československé akademie věd, GA AV ČR – Grantová agentura Akademie věd České republiky, GEU – Grant Evropské unie, GFV ŽP – Grant Federálního výboru pro životní prostředí, GA MŠMT ČR – Grantová agentura Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, GA VŠZ – Grantová agentura Vysoké školy zemědělství, GA MZP ČR – Grantová agentura Ministerstva životního prostředí ČR, UNDP (OSN) – United Nation Development Programme (OSN), C.N.R.S. – Centre National de la Recherche Scientifique (France), MENESR – Le Ministère de l'Education Nationale, de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche (France).

* – Nositel grantu alespoň část období, kdy byl projekt zpracován, nebyl plným úvazkem na PřF UK, případně nositel projektu byl plným úvazkem mimo PřF UK, ale na projektu pracovali členové geografických kateder.

Prosté údaje o rozloze místností a počtu pracovníků v nich ovšem plně nevystihují nepříznivý stav. Připomínáme též často diskutovaná kritéria přidělování financí fakultám UK převážně podle počtu posluchačů, k němuž geografické katedry každý rok vydatně přispívají. Dobře známé je též špatné vybavení učeben. Jejich modernizace je stále odkládána a již tradičně tvoří v (deficitním) rozpočtu PřF UK jednu z nerealizovatelných položek.

Další rozvoj geografických oborů není na PřF UK možné zajistit bez podstatného pokroku při vybavování této sekce laboratořemi a moderními technologiemi (GIS, laboratoř terénního výzkumu fyzické geografie, apod.), včetně zajištění jejich obsluhy specializovanými pracovníky.

Nezbytné je také zásadní zlepšení prostorového vybavení Základní geografické knihovny. Pro více než 500 studentů a 55 pedagogických pracovníků geografie je k dispozici 20 míst ve studovně této knihovny. Studovna pro vědecko-pedagogické pracovníky neexistuje. Podobná situace je v Mapové

sběrce UK, kde je ve studovně k dispozici pouze několik míst pro odbornou veřejnost.

Hlavní problémy geografických oborů PřF UK spočívají zejména:

1. V omezeném propojení vědecké činnosti a výuky, což je v současnosti zvláště (celospolečensky) nedostatečným zájmem o rozvoj vědy na univerzitách České republiky.
2. V trvalé hrozbě odchodu kvalitních a mladých pracovníků z naší fakulty z prostých ekonomických důvodů.
3. V nouzi přístrojové a prostorové, které tuto část generačních potíží naší fakulty výrazně umocňují. Také skutečnost, že v současné době existuje pouze malá a úzce specializovaná pobočka Ústavu geoniky AV ČR zaměřená na základní výzkum v některých geografických oborech, ovlivňuje tlak výzkumných i společenských požadavků na geografickou sekci PřF UK.

Pokusy o rekonstrukci koncepce a struktury geografických kateder, které činíme, mají zajímavé badatelské a pedagogické cíle. V porovnání s projekty a chodem špičkových geografických pracovišť v Evropě jsou však naše snahy pouze základními nezbytnými kroky. Jedním z podstatných rysů tvůrčích koncepcí jednotlivých geografických oborů jsou dlouhodobé odborné kontakty a spolupráce s vybranými pracovišti v zahraničí. Zaměření na konkrétní výzkumné a pedagogické cíle nás zároveň nutí hledat i cesty k finančním zdrojům, které jsou pro tyto snahy nezbytné. Učíme se tedy také umění podnikat ve výzkumu. Poznatky z badatelsky zaměřeného a aplikovaného výzkumu jsou nesporně základním informačním bohatstvím pro výuku geografických oborů. Výrazně se prosazuje interdisciplinární povaha výuky přírodních věd, což je podstatné jak pro rozvoj schopností komplexního geografického pohledu na vztahy společnosti a přírody, tak pro začlenění výsledků geografických výzkumů do širšího kontextu věd o Zemi a vesmíru.

Nespornou výhodou geografických kateder PřF UK je především poměrně značný počet mladých, pracovitých a odborně uznávaných pracovníků. Další výhodou spatřujeme ve schopnosti většiny našich kolegů připravit kvalitní výzkumný projekt, schopný se prosadit v konkurenčním prostředí vědecky zaměřených soutěží u grantových agentur a také v konkurenci specializovaných týmů a firem aplikovaného výzkumu. Tato schopnost např. znamená, že finanční prostředky, které geografická sekce v roce 1996 z rozpočtu PřF UK obdržela, jsou sotva pětinou objemu prostředků, které jsme získali ve volné soutěži. Také tento ekonomický aspekt dokumentuje kvalitu a další předpoklady rozvoje geografických oborů na PřF UK.

Závěry

Geografická sekce PřF UK prošla v letech 1990 – 1996 obdobím závažných strukturálních a koncepčních změn ve vědecko-výzkumné a pedagogické činnosti. Všechny hlavní obory, které jsou na geografických katedrách rozvíjeny a vyučovány, jsou nesporně tradičními disciplínami přírodních a sociálních věd. Zároveň jsou pěstovány mezioborové či nové specializace, což je zcela v souladu se světovými trendy.

Činnost geografických pracovišť na PřF UK v letech 1990 – 1996 lze charakterizovat jako období testování nových a jasně deklarovaných koncepcí vědecké práce a přístupu k pedagogické činnosti v pregraduálním a postgraduálním studiu. Struktura studijních plánů je ověřena a v případě potřeby mo-

difikována ve spolupráci se studenty, tedy přímo při realizaci výukových programů. Zároveň se stabilizují odborné týmy vědeckých a výzkumných projektů (krátkodobých i víceletých), a to se všemi pozitivními důsledky, které tento proces na pracoviště geografické sekce PřF UK přináší.

Potřebujeme více habilitovaných odborníků a příchod dalších kvalitních mladých geografů. Dále je nezbytně nutné snížit trvalé přetížení našich pracovníků a celkově zlepšit jejich pracovní prostředí a vybavení. Výrazné rysy renesance oborů fyzické geografie, sociální geografie, kartografie a demografie byly také ovlivněny nastoleným tržním systémem ve sféře pracovních sil a tím optimalizací uplatnění absolventů geografických oborů v široké struktuře a kvantitě aktivit. Je ovšem paradoxní, že potěšitelný rozvoj těchto oborů byl v hodnoceném období na PřF UK neustále konfrontován jak se špatnou prostorovou a přístrojovou situací geografických kateder, tak s nedostatkem technických pracovníků. Je tedy nutné se v současnosti zamýšlet nad tím, jak dál v organizaci výuky neučitelské i učitelské geografie a v rozvoji základního i aplikovaném výzkumu. Už také proto, že chceme v roce 1998 – při příležitosti oslav 650. let založení Univerzity Karlovy – aby byla geografie vnímána jako moderní a pro život společnosti potřebná věda.

V epilogu této zprávy o hlavních směrech a výsledcích geografických oborů na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze zdůrazňujeme uznání a náš hluboký obdiv ke kolegům na geografických katedrách, kteří ve velmi obtížných pracovních podmínkách a často i ve složitých životních situacích dosáhli během sedmi let pozoruhodné koncepční, pedagogické a vědecké výsledky. Bez jejich významného objemu práce a pracovní intenzity by nemohl být učiněn viditelný pokrok ve zkvalitnění vědeckého výzkumu a přípravy další generace geografů.

(Pracoviště autorů: katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty UK, Albertov 6, 128 43 Praha 2; katedra fyzické geografie a geoekologie Přírodovědecké fakulty UK, Albertov 6, 128 43 Praha 2.)

Do redakce došlo 21. 5. 1997

Lektorovali Václav Gardavský a Bohumír Janský